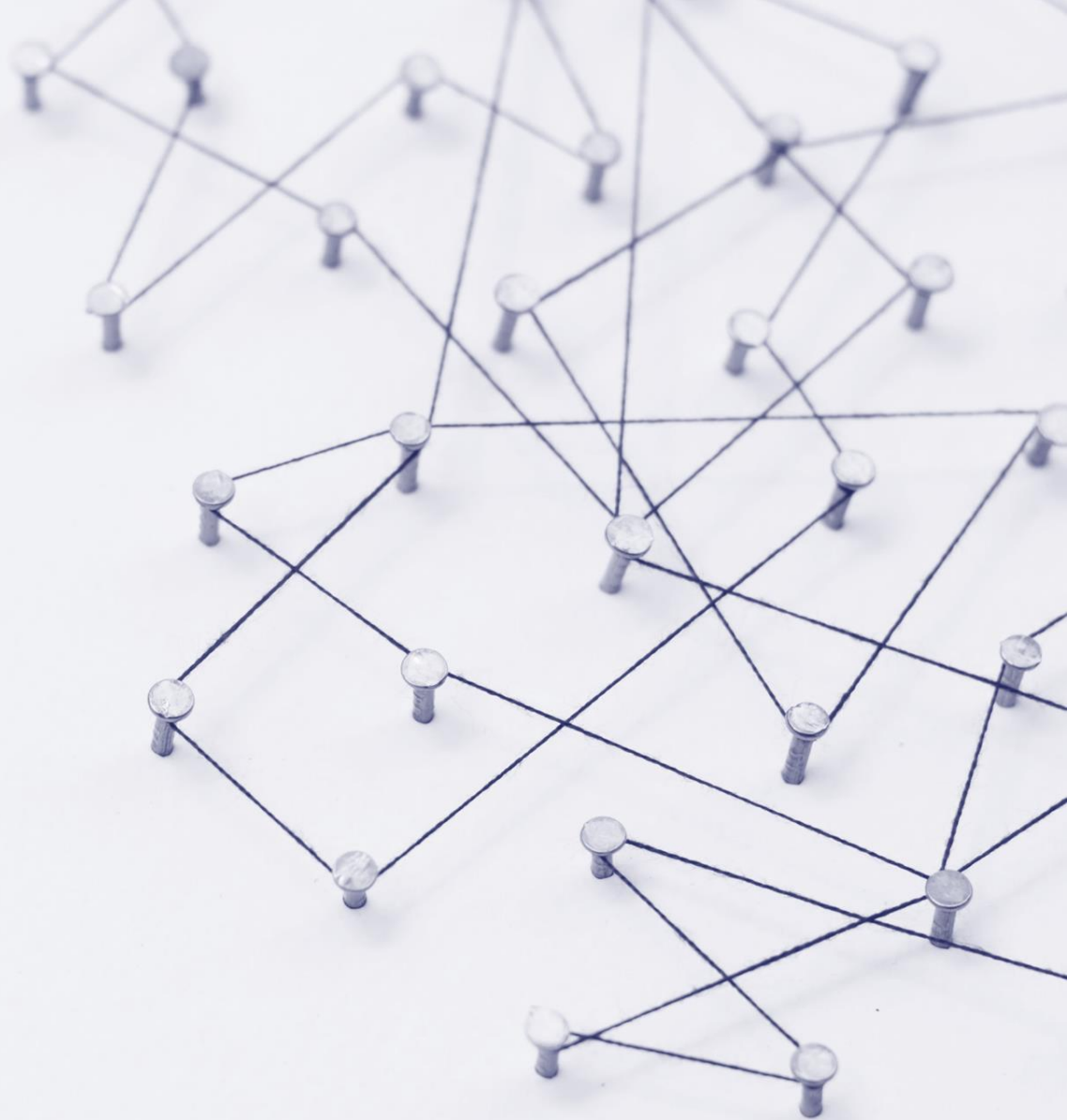

Nodokļu politika un tās iespējas

Baiba Brusbārde

Monetārās politikas pārvaldes
Makroekonomikas analīzes daļas galvenā ekonomiste

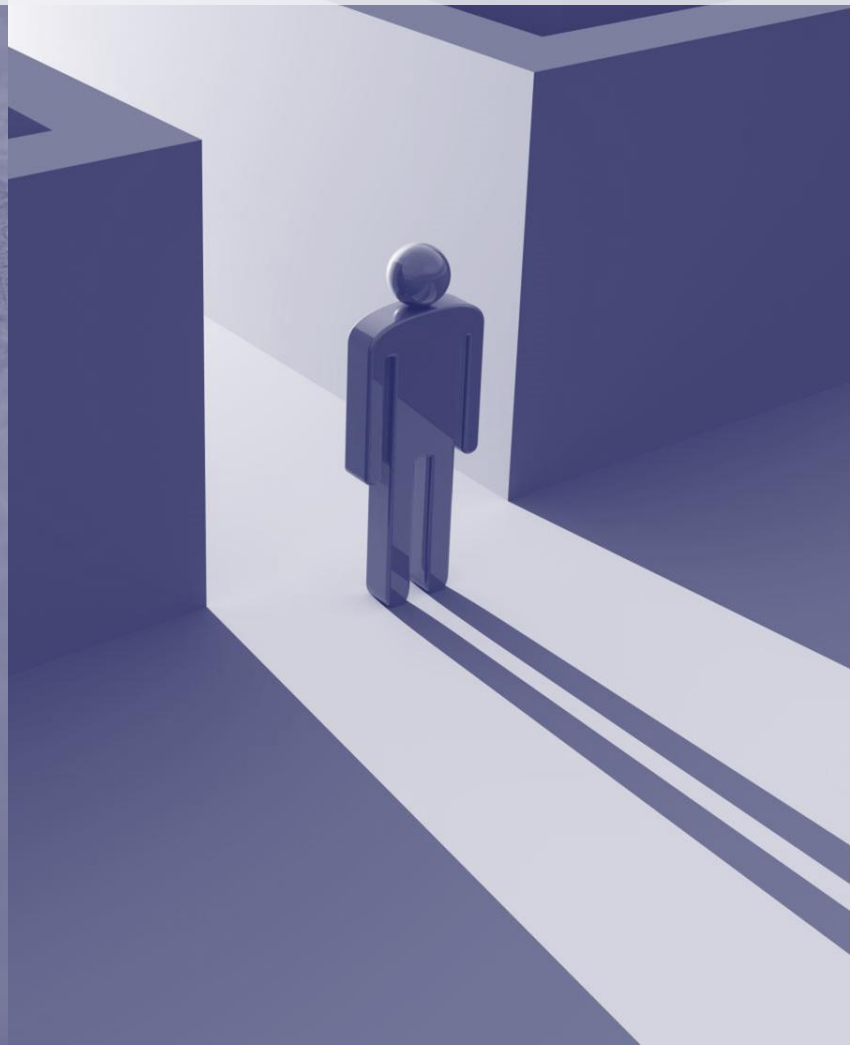
2023. gada 24. augusts

Fiskālā
politika

Nodokļi

Ēnu
ekonomika

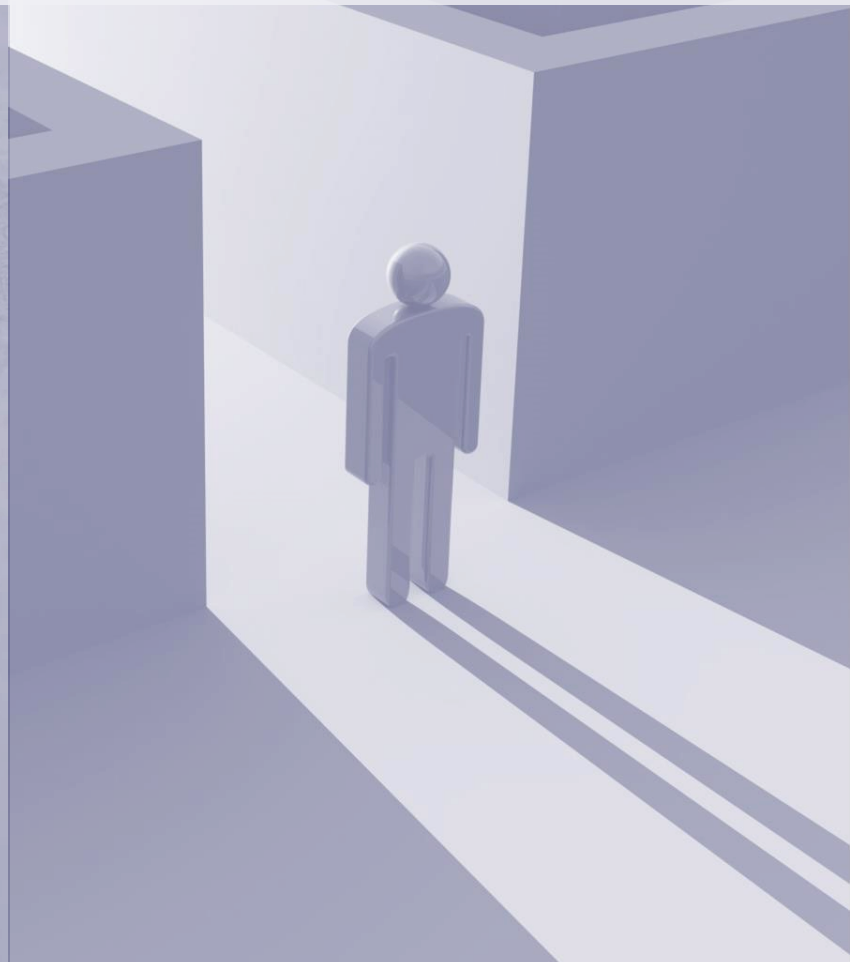
Fiskālā
politika

Nodokļi

Ēnu
ekonomika

Fiskālās politikas instrumenti

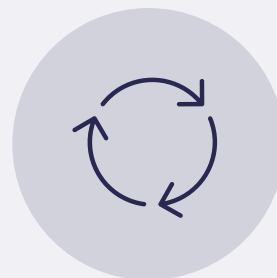
Ieņēmumi

(Nodokļi un ne-nodokļi)

Izdevumi

(Uzturēšanas un kapitālie)

Valsts parāds

(Iekšējais/ārējais; Atļaut/neatļaut)

Fiskālās politikas veidi

Stimulējoša / Ekspansīva

(Mazāki nodokļi / lielāki izdevumi)

Ierobežojoša

(lielāki nodokļi / mazāki izdevumi)

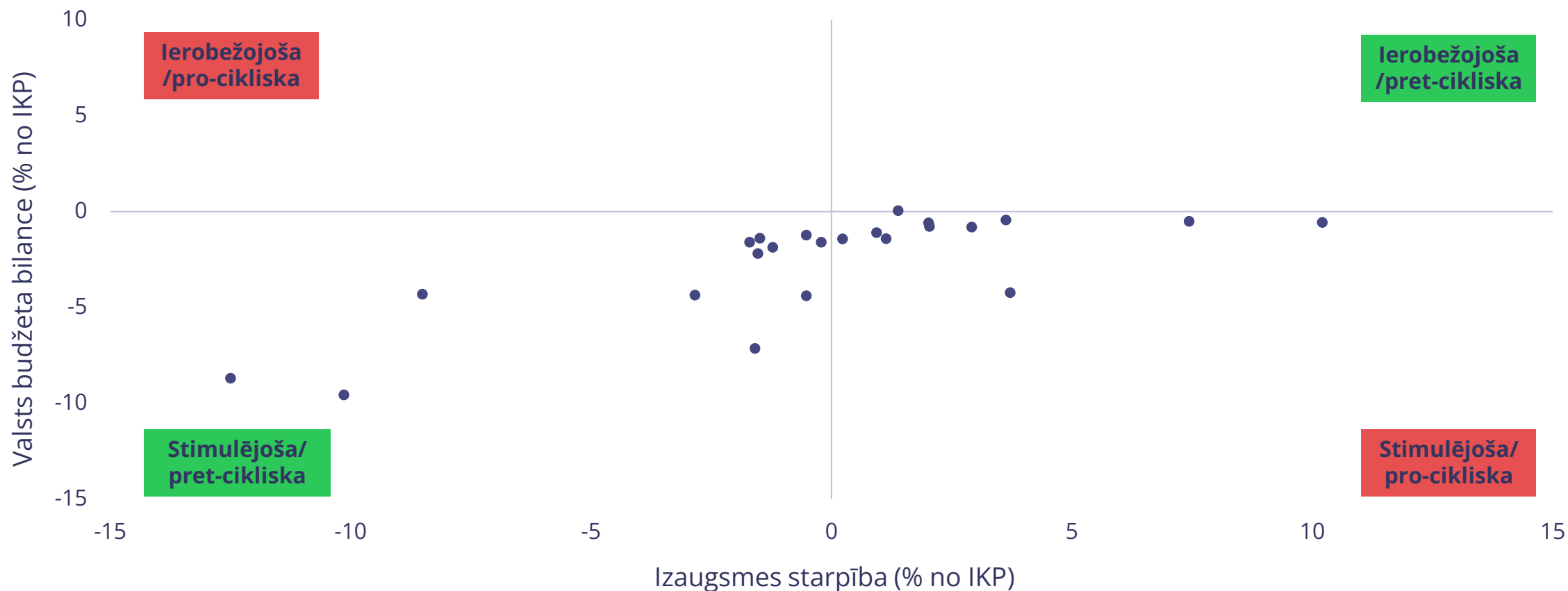

Cikliska / pretcikliska

(lieki nekarsēt vai nesaldēt ekonomiku)

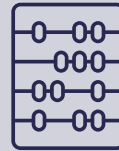
Pretciklisku fiskālo politiku Latvijai izdodas labāk ievērot krīzes laikos (tērēt)

Ekonomikas cikls pret budžeta bilanci Latvijā, 2000-2022

Fiskālās politikas noteikumi

*(lai veicinātu pret-ciklisku
fiskālo politiku)*

Budžeta bilance

Māstrihtas -3 %; Strukturālā bilance

(B-ekon.cikls-vienreizējie pas.)

Valsts parāds

60 %

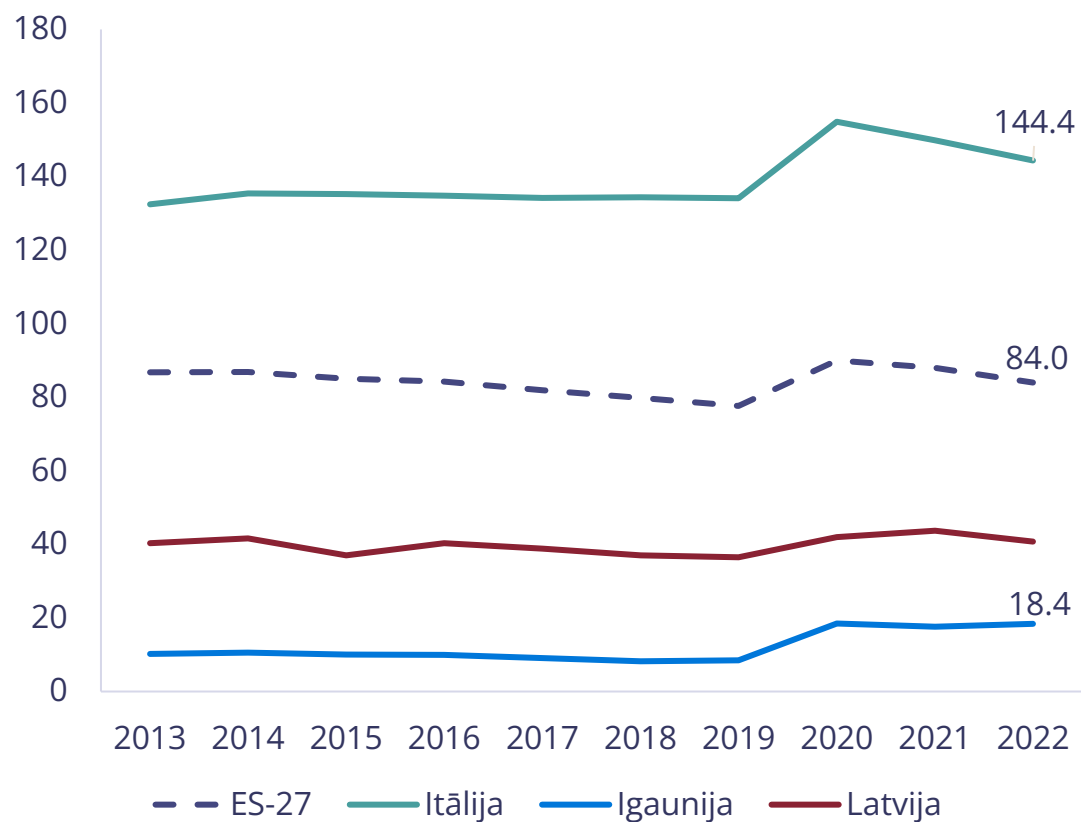

Izdevumu nosacījums

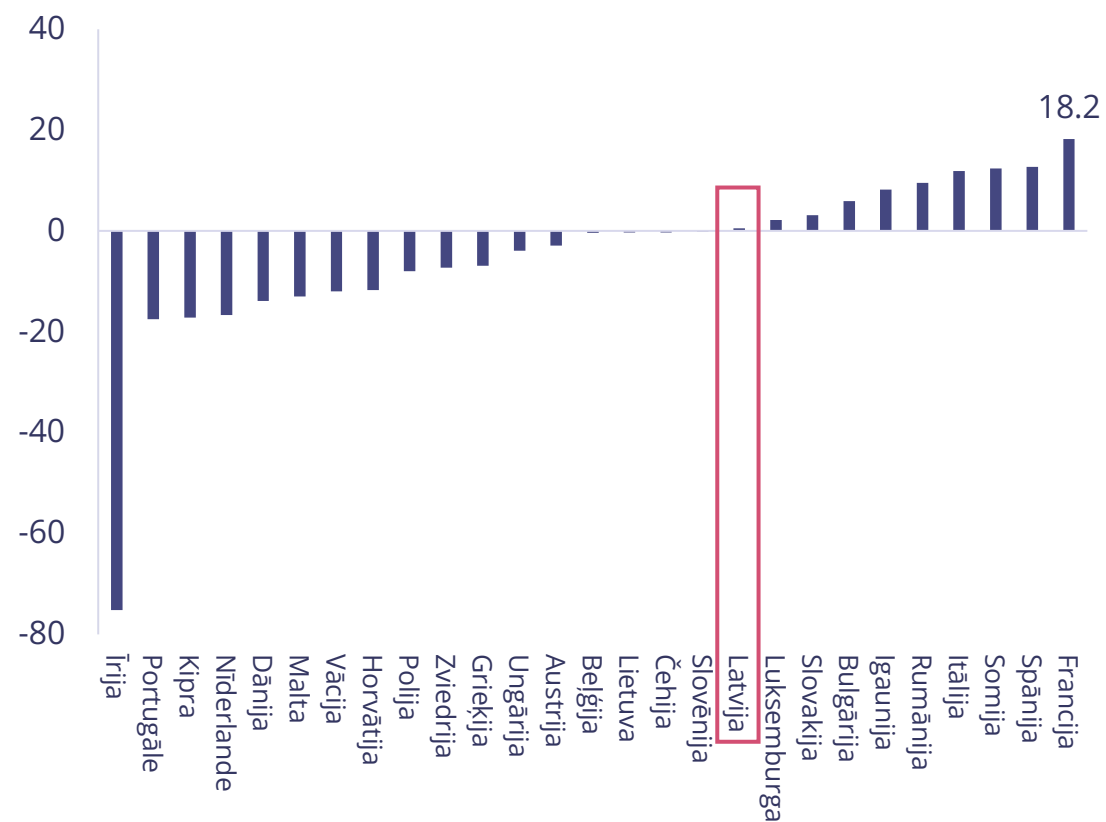
Izdevumu pieaugums nedrīkst
pārsniegt references vērtību

ES vidējais valsts parāda līmenis pārsniedz 60 %, un tas strauji pieaudzis krīzes ietekmē

Vispārējās valdības parāds (% no IKP)

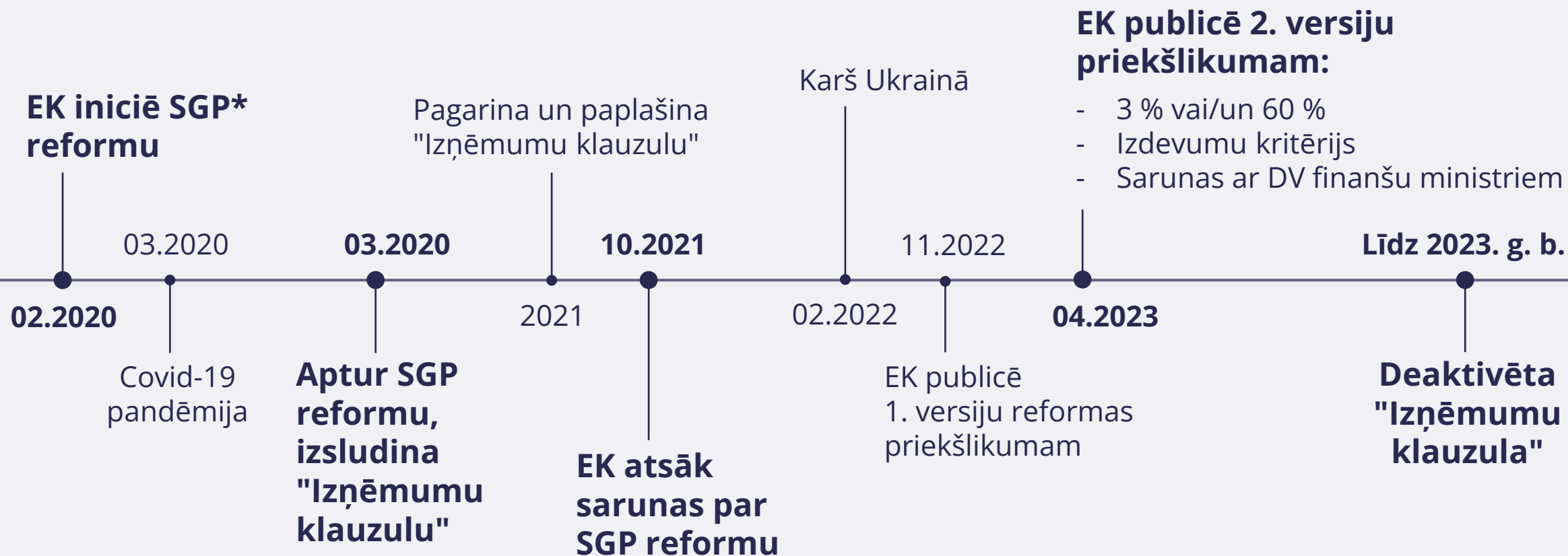

Valsts parāda pārmaiņas 2022 vs 2013 (pp)

Fiskālās politikas nosacījumu reforma

Vai budžetam palīdz inflācija?

+ 1pp nominālais IKP = 0.38 pp uzlabojums budžeta bilancei

Īstermiņā - jā

Augstākas cenas = lielāki PVN ieņēmumi

Vidējā un ilgtermiņā - nē

- 1) Pensiju indeksācija = augsta, bet ar nobīdi laikā, kad inflācija / ieņēmumu kāpums piebremzējas
- 2) Iedzīvotāju pirktspējas mazināšanās

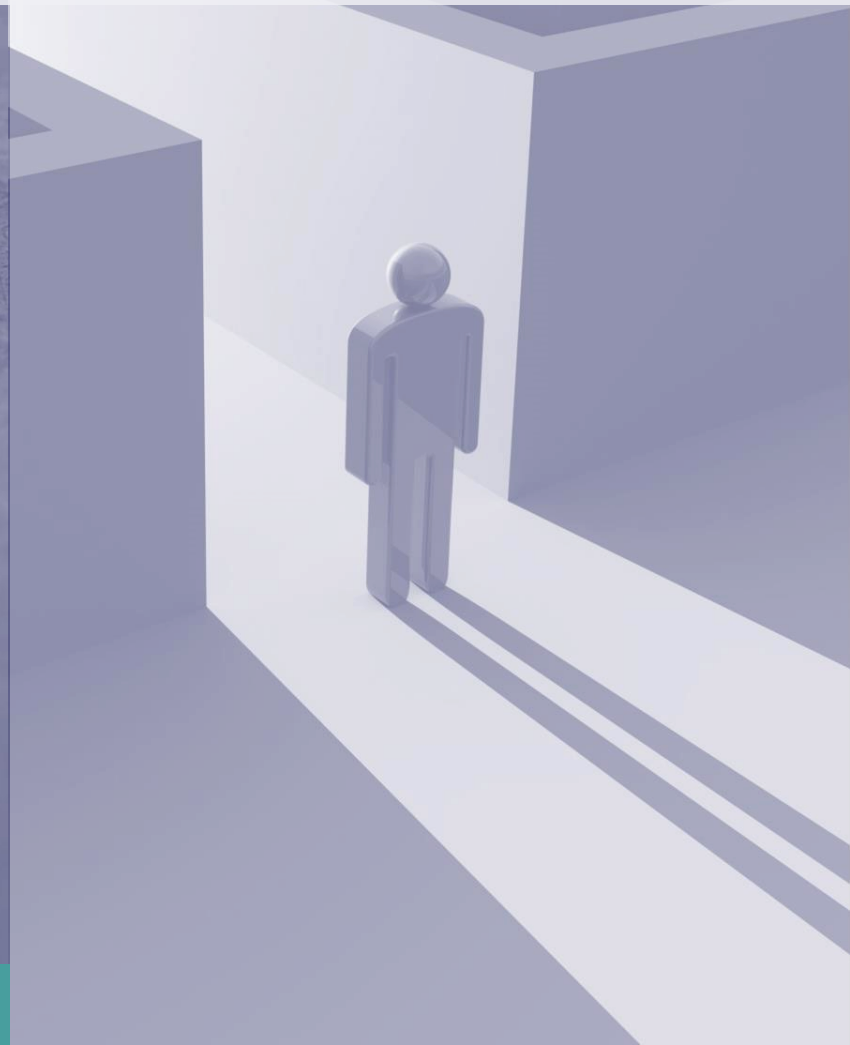

Attēla avots: Disney.

Fiskālā
politika

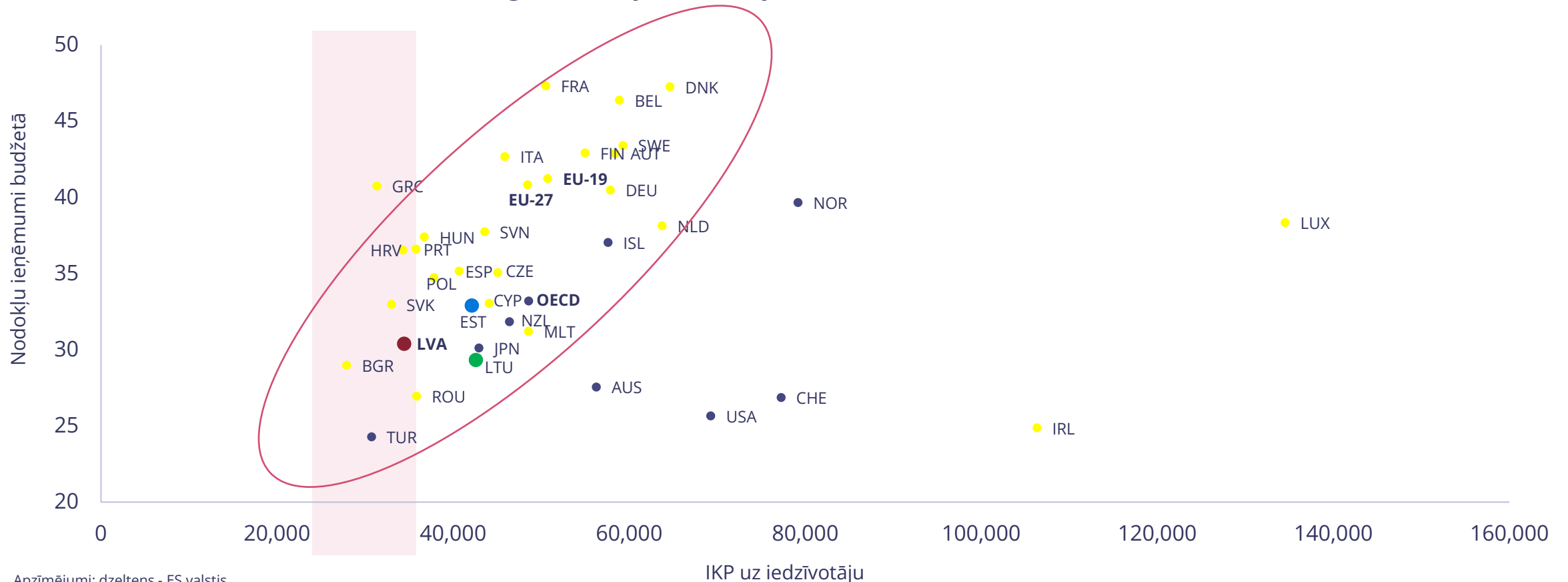
Nodokļi

Ēnu
ekonomika

Nodokļi var būt lieli un mazi. Tas ir politisks lēmums. Pastāv pozitīva sakarība starp turīgumu un nodokļu apmēru

IKP uz vienu iedzīvotāju (2021, PPS) un Nodokļu ieņēmumi ES un OECD valstīs
(10 gadu vidējais rādītājs 2012-2021, % no IKP)

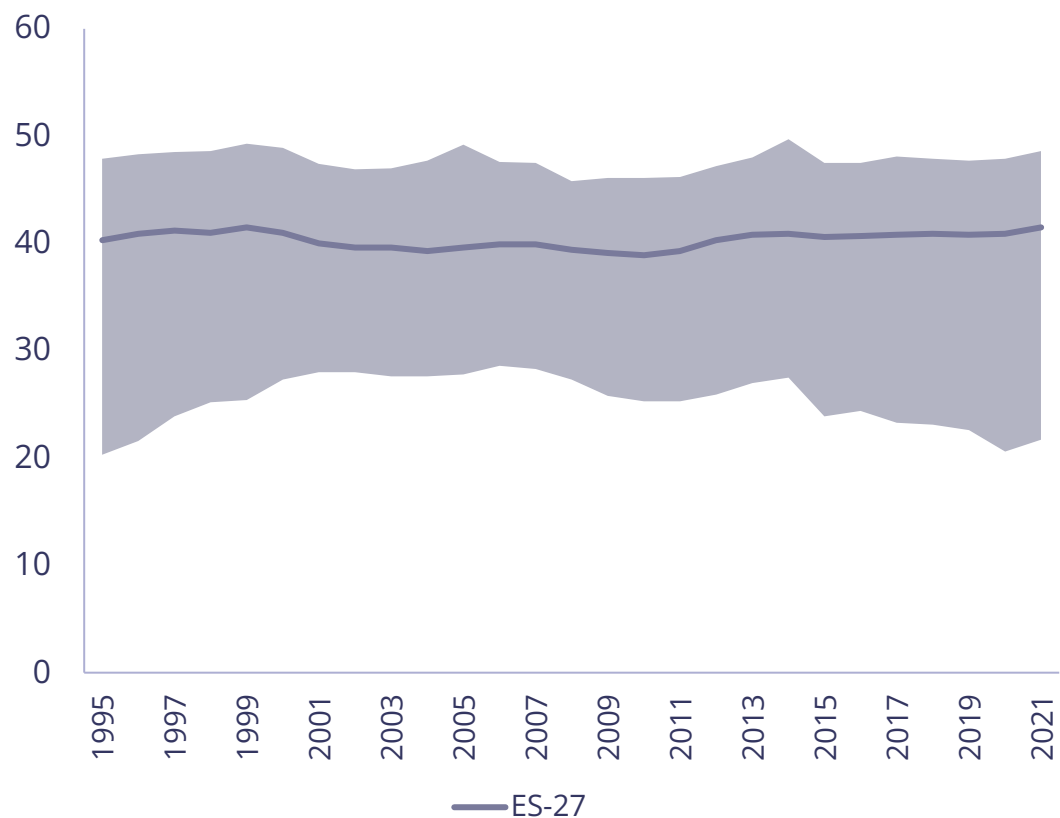

Apzīmējumi: dzeltens - ES valstis

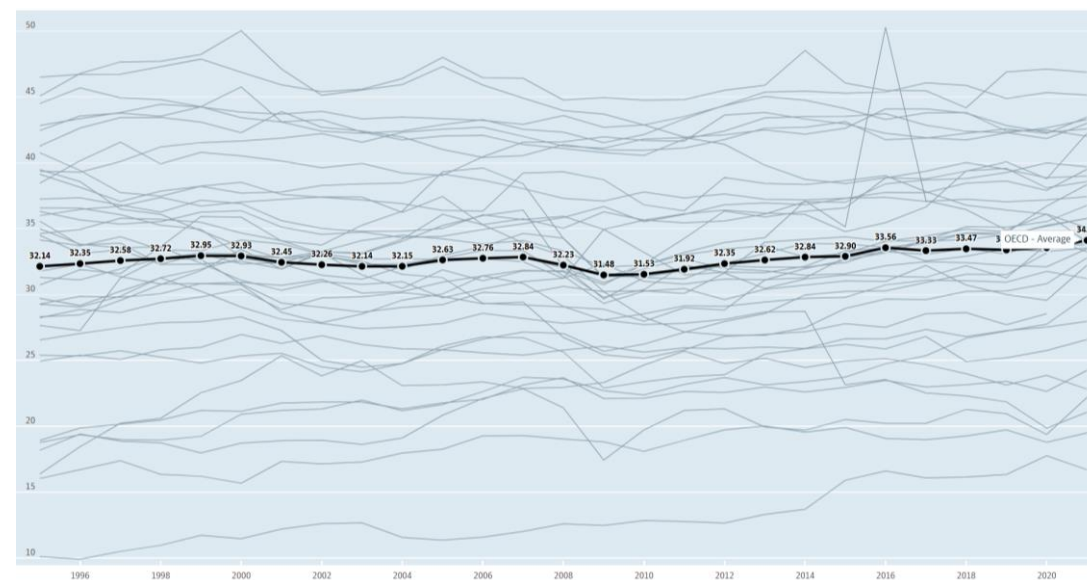
Avots: [GDP per capita, PPP \(current international \\$\) | Data \(worldbank.org\)](#), [Statistics | Eurostat \(europa.eu\)](#), dati par nodokļu ieņēmumiem Japānā, ASV, Islandē un Turcijā no [Tax - Tax revenue - OECD Data](#), Latvijas Bankas aprēķins

Eiropā 30 gadu periodā nodokļu ieņēmumi turas ~40 % no IKP līmenī; OECD valstīs - nedaudz zemāk

Nodokļu ieņēmumi ES valstīs, 1995-2021 (% no IKP)

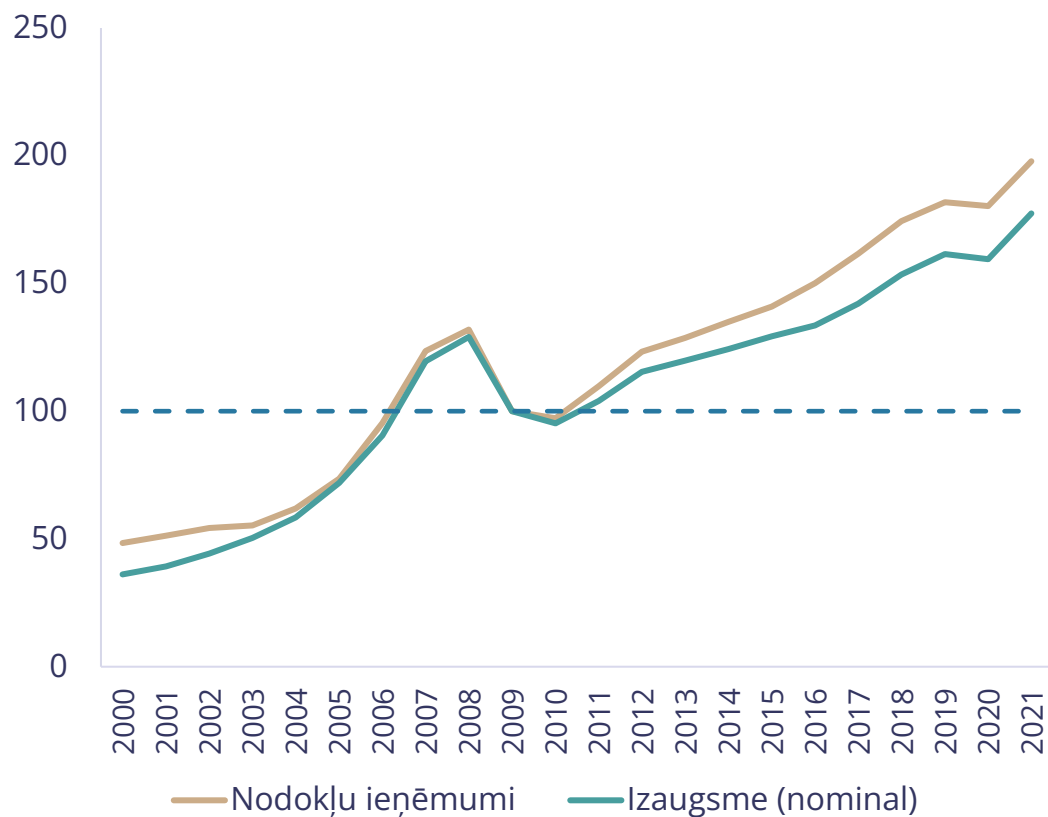

Nodokļu ieņēmumi OECD valstīs, 1995-2021 (% no IKP)

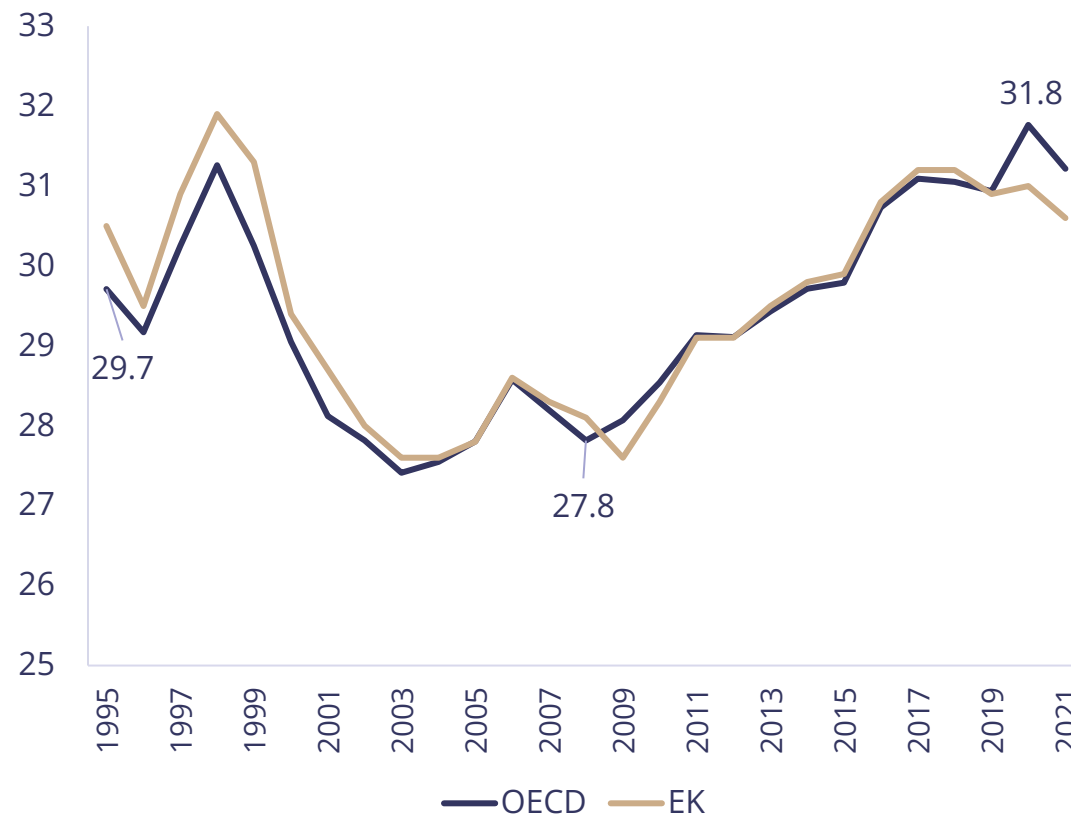

Latvijā nodokļu ieņēmumi ~1/3 no ekonomikas. Kopš GFK - ieņēmumu atkopšanās +4pp, apsteidzot arī ekonomikas izaugsmes tempu

Nodokļu ieņēmumu un IKP pārmaiņas (2009=100)

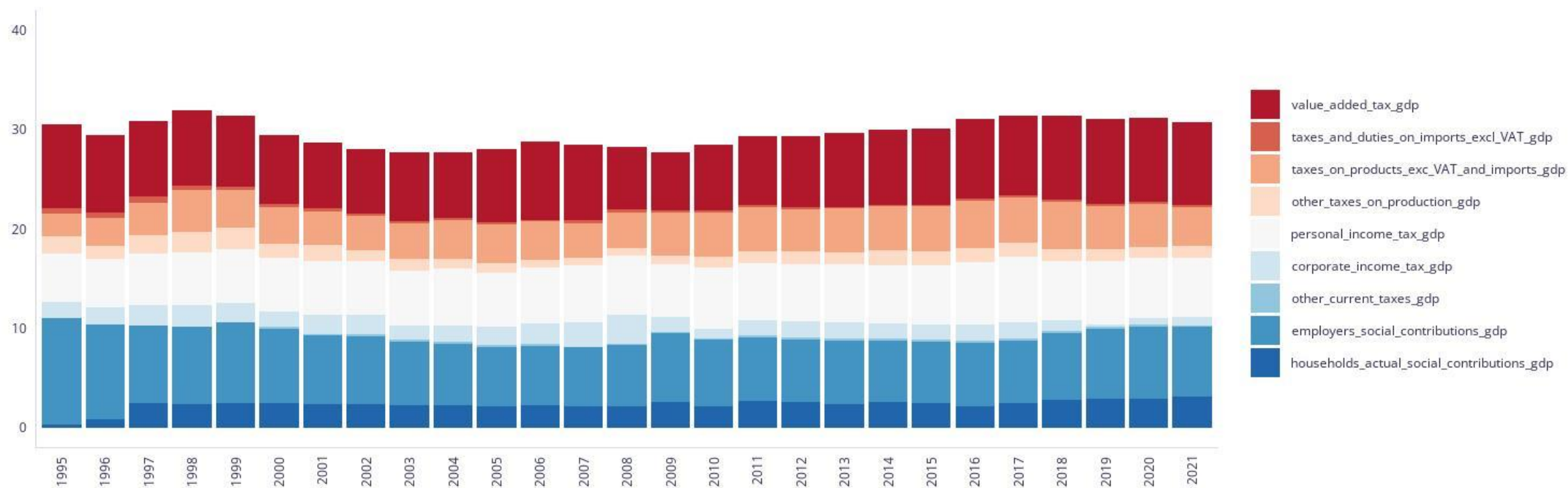

Nodokļu ieņēmumi Latvijā (% no IKP)

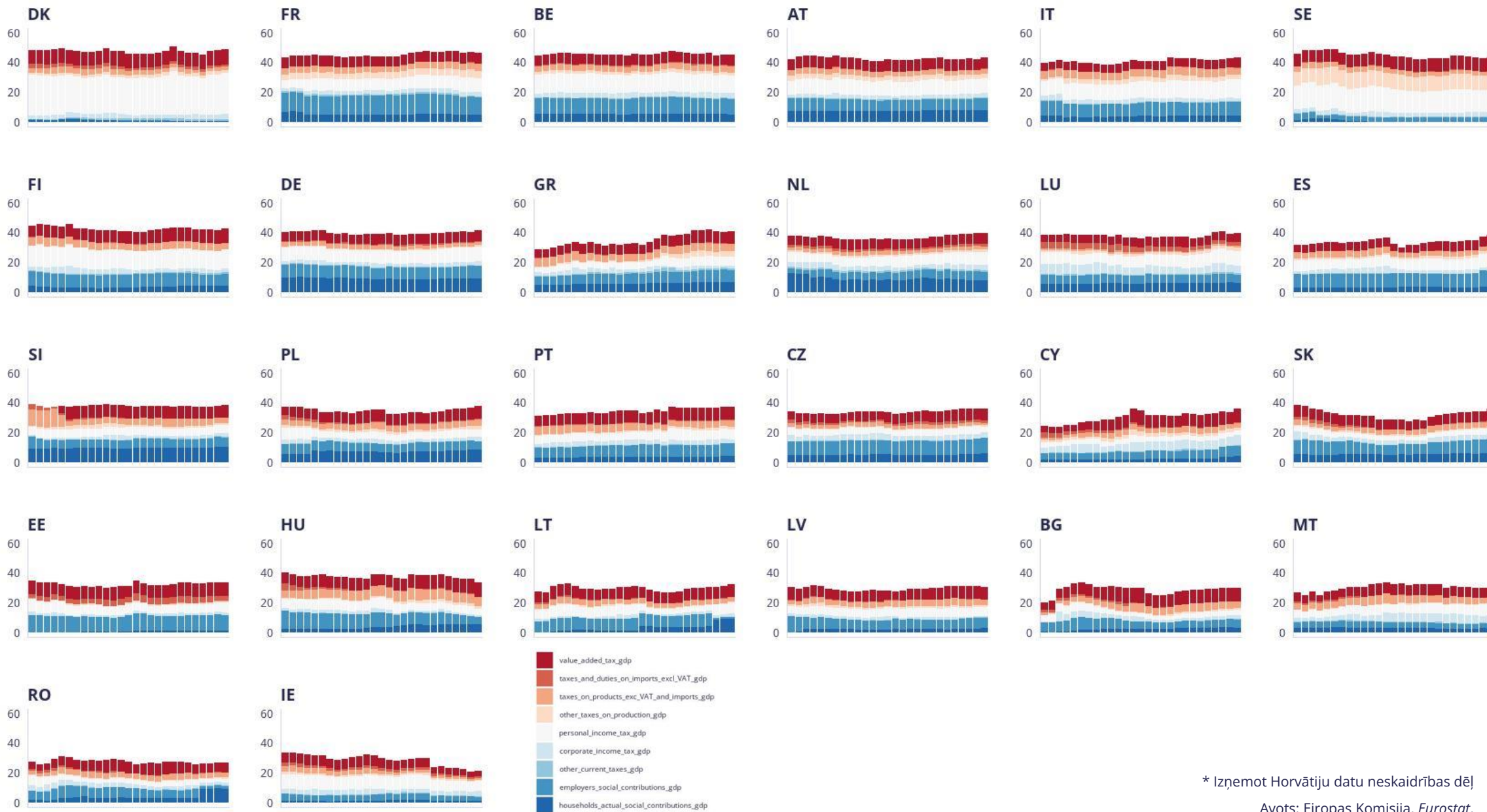

Latvijā nodokļu ieņēmumu struktūra ir vienmērīga

Nodokļu ieņēmumi Latvijā (% no IKP)

Nodokļu ieņēmumu struktūra ES dalībvalstīs*, laika posms 1995 – 2021 (% no IKP)

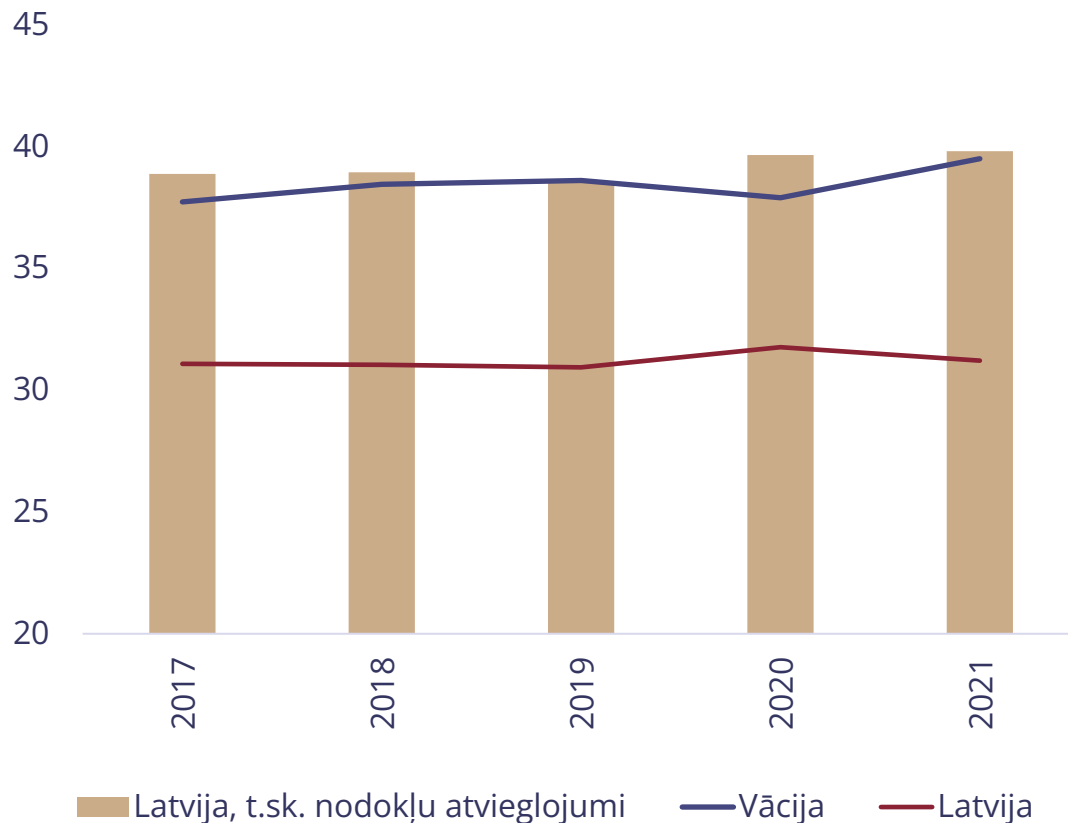
* Izņemot Horvātiju datu neskaidrības dēļ

Avots: Eiropas Komisija, Eurostat.

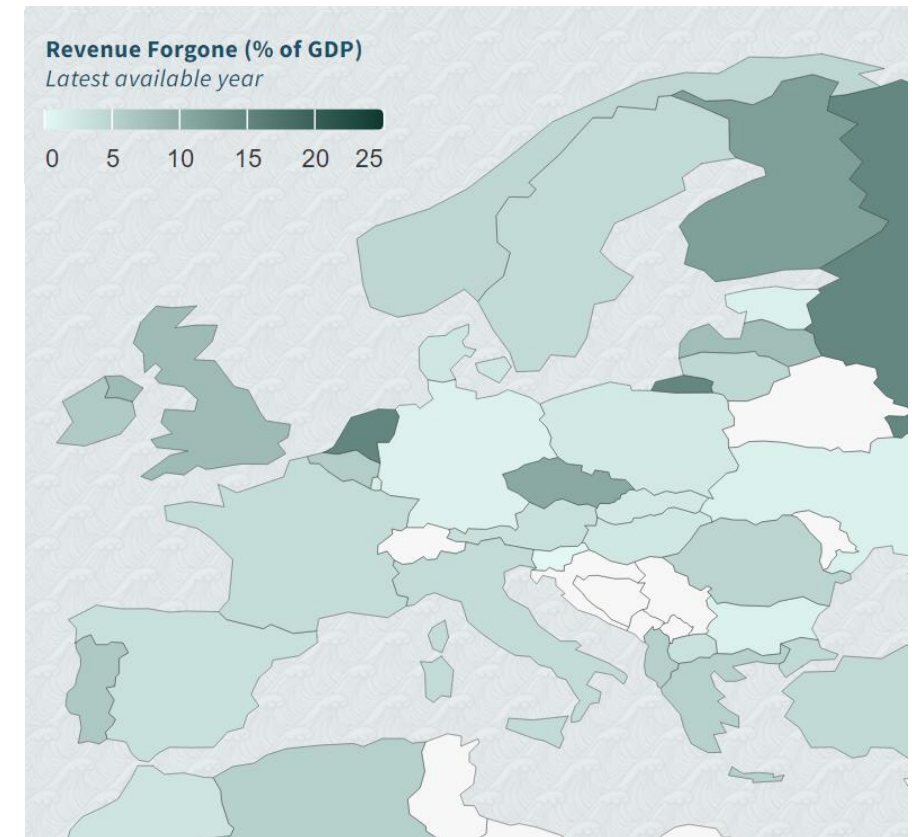

Nodokļu atvieglojumi vai budžeta izdevumi? Atkal – politisks lēmums.
Īpatsvars ir ļoti dažāds: no 0.9% no IKP Vācijā/Igaunijā līdz 15% no IKP
Nīderlandē; Latvijā 8-9%

Nodokļu ieņēmumi (% no IKP)

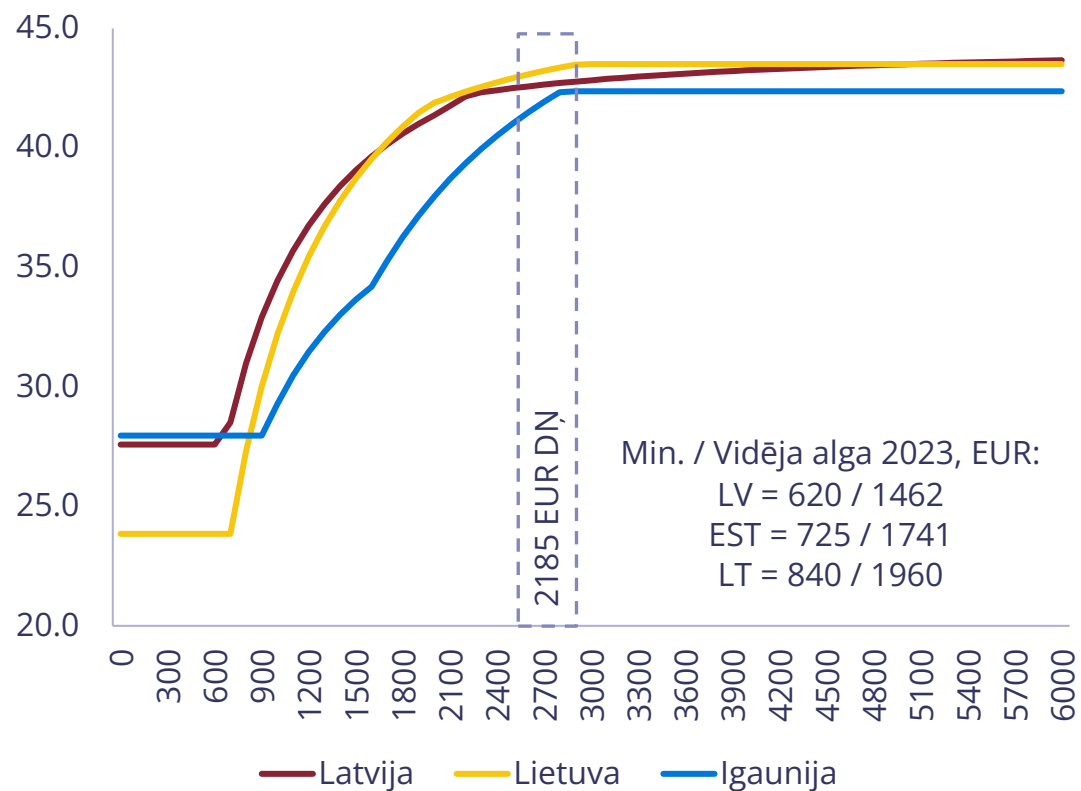

Nodokļu atvieglojumi (% no IKP)

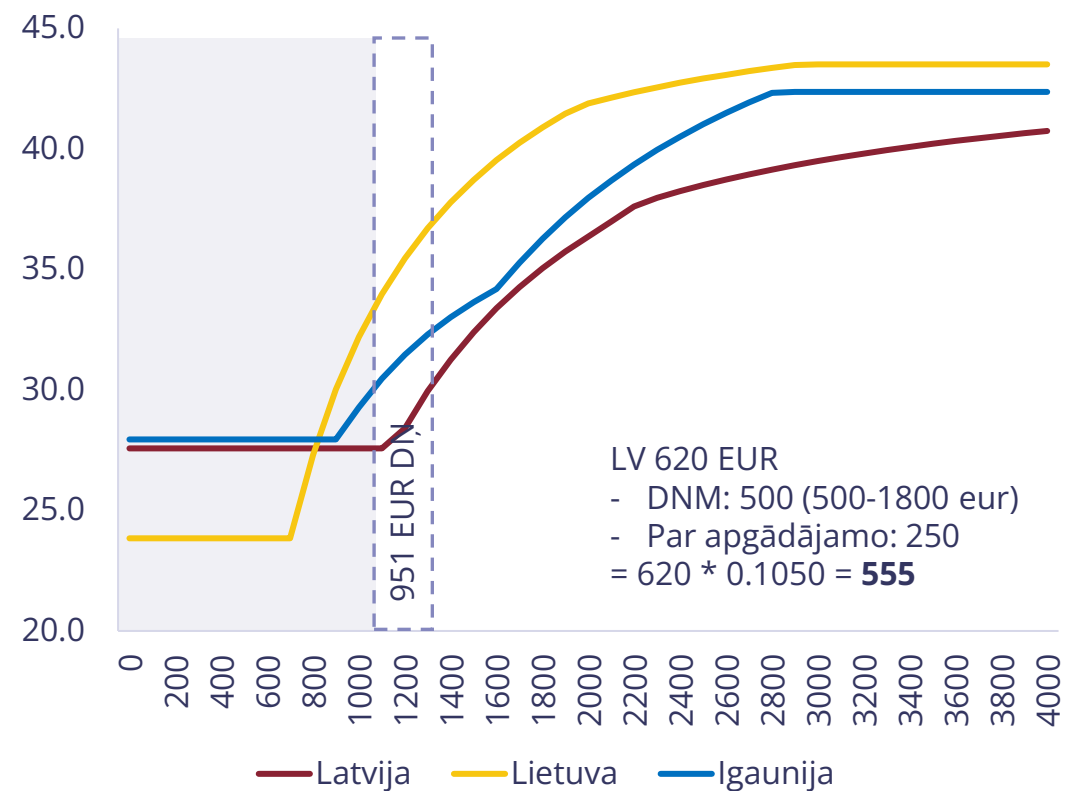

Darbaspēka nodokļu atlaides Latvijā nespēj pilnībā izmantot zemo algu saņēmēji, bet slogs ir konkurētspējīgs augstāko algu grupās

Darba spēka nodokļa slogs, bez apgādājamiem
(% no kopējām darbaspēka izmaksām, 2023)

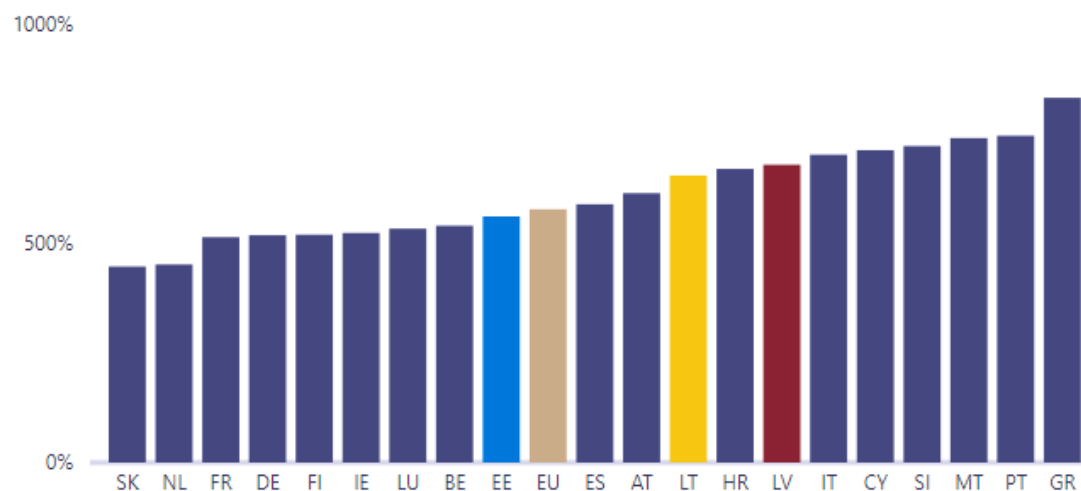
Darba spēka nodokļa slogs, ar 2 apgādībā esošām personām
(% no kopējām darbaspēka izmaksām, 2023)

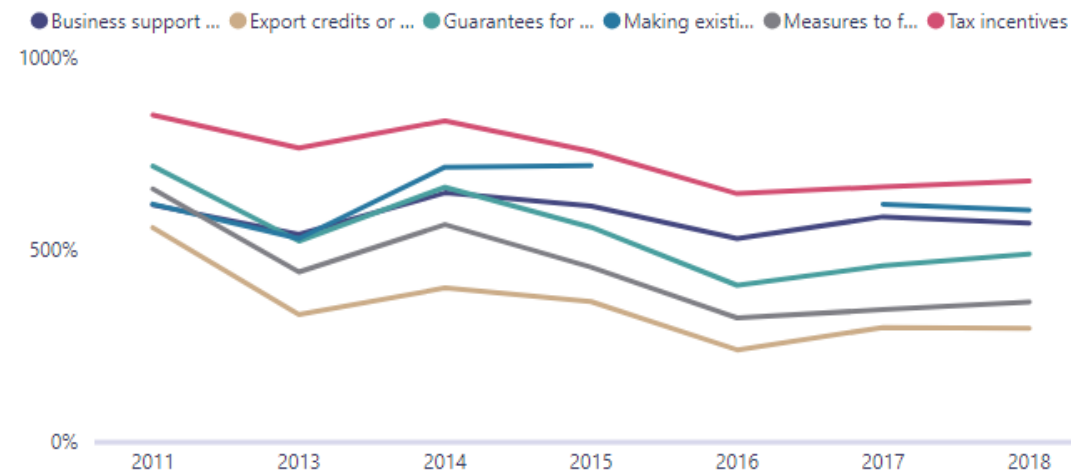
Uzņēmumiem Latvijā ir svarīgi nodokļu stimuli, tomēr aizvien mazāk labos laikos

Cik svarīgi ir nodokļu stimuli / atlaides jūsu uzņēmuma finansējumam nākotnē?

Graph A; Comparison of select countries in 2018 for the answer: ...

Graph D; Dynamics of all answers for LV

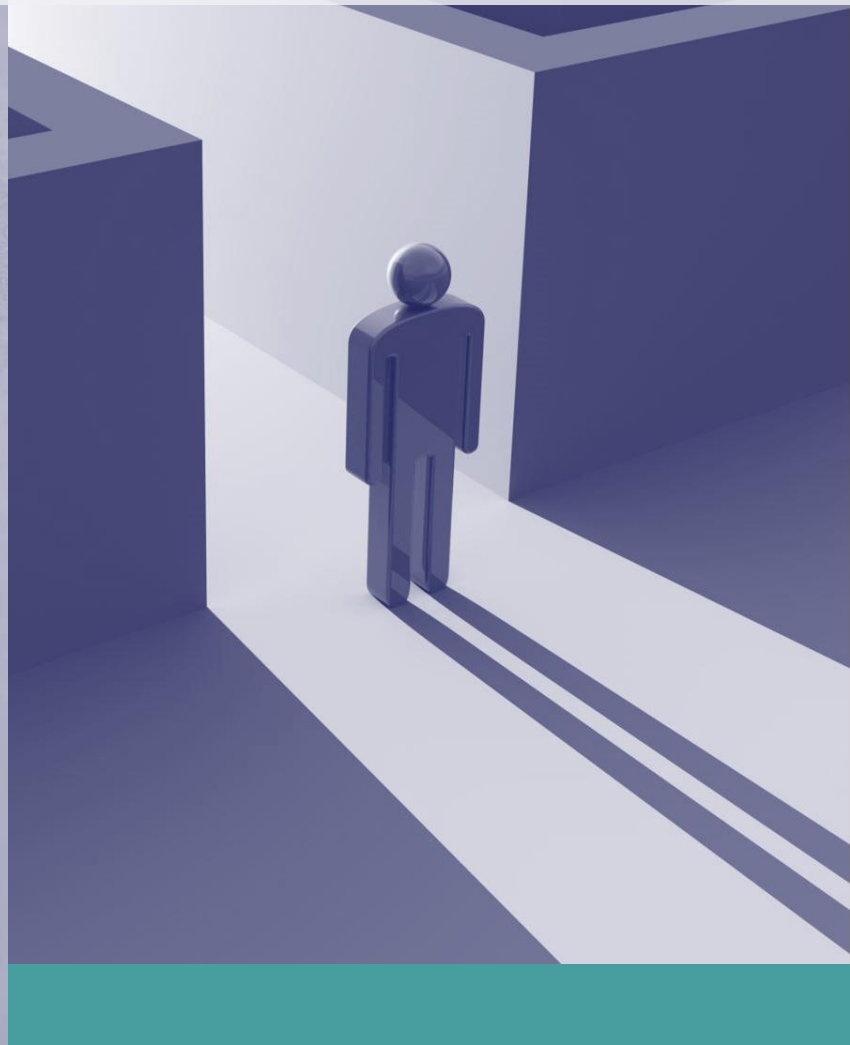
Fiskālā
politika

Nodokļi

Ēnu
ekonomika

Cik liela ir jūsu ģimenes
ēnu ekonomika?

*Skaidrā naudā vai
ar karti?*

Čeku vajag?

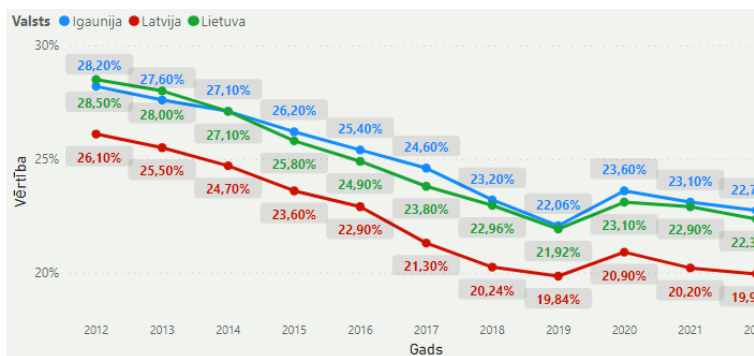
*Nopirku no
radiem...*

*Ome uzdāvināja
naudu...*

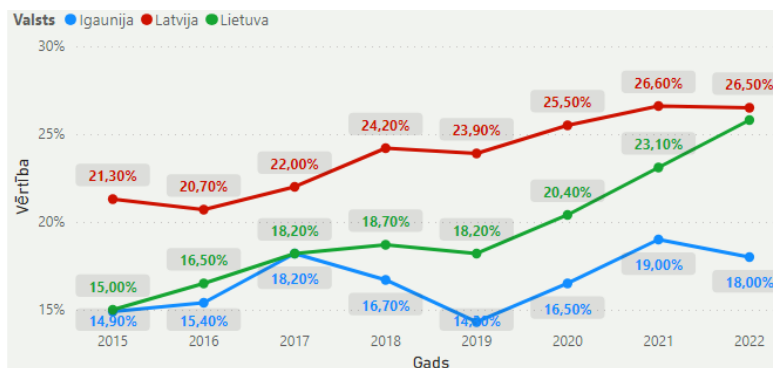
**Ēnu ekonomika kaut
kādā līmenī būs vienmēr**

Ēnu ekonomikas lielums tiek vērtēts dažādi: gan skaitliski (LV ir mazākā-lielākā-pa vidu Baltijā), gan metodoloģiski

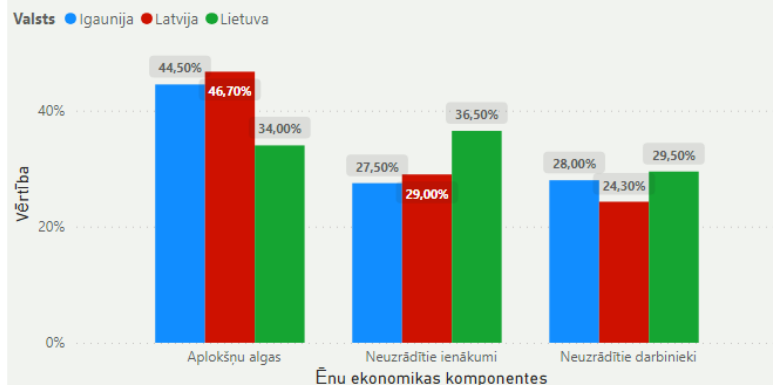
Ēnu ekonomikas indekss (% no IKP) (F. Šneiders)

Ēnu ekonomikas indekss (% no IKP) (A.Sauka, T.Putniņš)

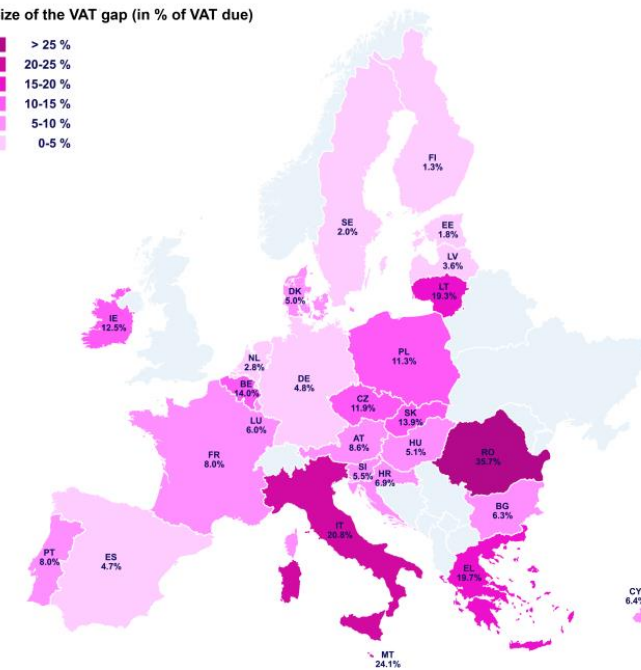
Ēnu ekonomikas komponentes 2022.gads

Nodokļu plaisas vērtējums (% no potenciālajiem ieņēmumiem) Eiropas Komisijas TAXUD

Size of the VAT gap (in % of VAT due)

- > 25 %
- 20-25 %
- 15-20 %
- 10-15 %
- 5-10 %
- 0-5 %

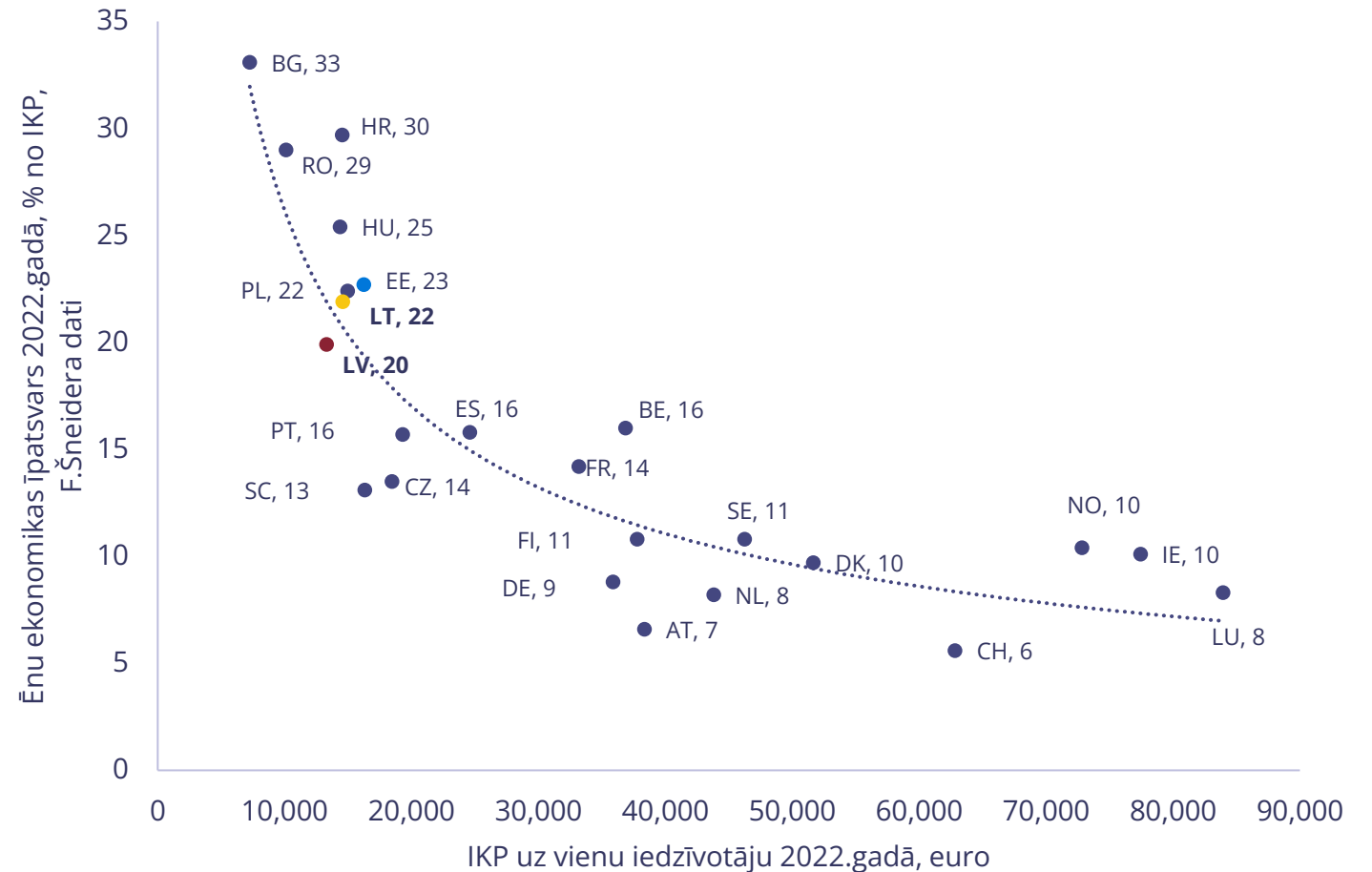

Pastāv sakarība starp turīgumu un zemu ēnu ekonomikas līmeni

Ēnu ekonomikas īpatsvara sasaiste ar IKP uz vienu iedzīvotāju 2022. gadā

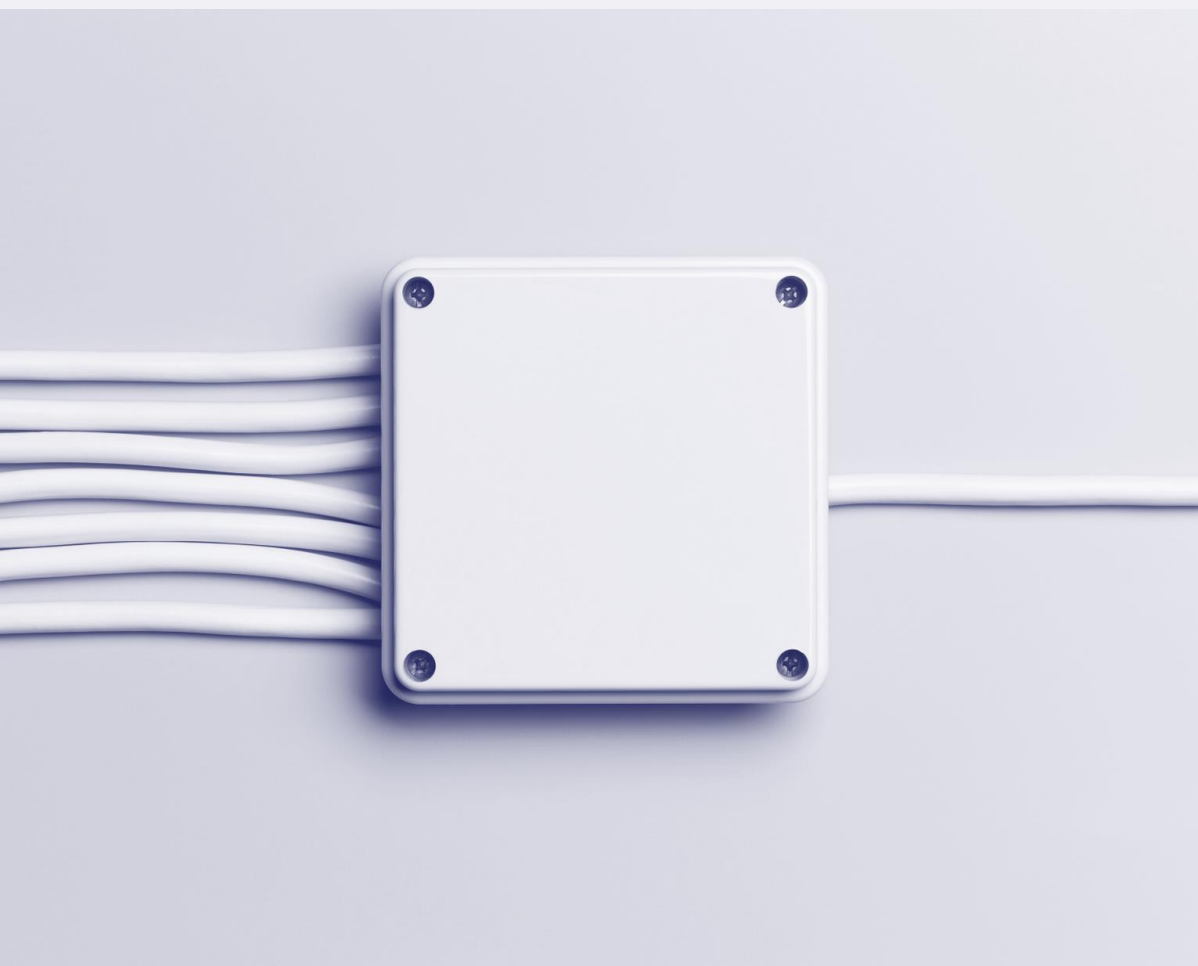
Ēnu ekonomikas ierobežošanas plāna 2024.–2027. gadam priekšlikumi:

- *Skaidras naudas aprites mazināšana (nevis aizliegšana!):* e-rēķini, e-kvītis, algu izmaksas bezskaidrā formā, bankomātu iemaksu sliekšņa noteikšana;
- *Lielāka kontrole nozarēs:* būvniecība (arī privātpersonu) & veselība (e-nosūtījumi & e-slēdzieni)

Avots: [Ēnu ekonomikas ierobežošanas plāns 2024.–2027. gadam \(mk.gov.lv\)](#);

Kopsavilkums

Fiskālā politika Latvijā ir pret-cikliska tikai krīzes laikos. Eiropā strādā pie fiskālo noteikumu reforma

Nodokļu ieņēmumu lielums – politiska izvēle, bet apmēru var ietekmēt gan nodokļu atlaides, gan ēnu ekonomika

Zemo/vidējo algu saņēmēji ne vienmēr spēj izmantot tiem dotās nodokļu atlaides

Turīgās valstīs ēnu ekonomika ir zemāka un nodokļu ieņēmumi - augstāki

Paldies par uzmanību!

